

Prof. dr Branislav SIMONOVIĆ,
Pravni fakultet u Kragujevcu

Pregledni članak

UDK: 343.9:929

Primljeno: 15. novembra 2014. god.

RETROSPEKTIVA NA DELO PROFESORA VODINELIĆA SA DISTANCE OD DVADESET GODINA

U radu se vrši analiza doprinosa profesora Vodinelića razvoju kriminalistike kao nauke i to na način, što se vrednost njegovih radova, učenja, teorija, analizira sa pozicija aktuelnog trenutka u momentu pisanja ovog rada. Najpre se prikazuje širina opusa njegovog stvaralaštva počevši od prvih objavljenih radova, pa do poslednjih. Ukazuje se na značaj njegovih knjiga za razvoj kriminalistike u bivšoj Jugoslaviji. Sa distance veće od dvadeset godina analiziraju se njegovi osnovni teorijski postulati i grupe radova u kojima je dao doprinos u razvoju kriminalistike. Tako na primer, analizira se aktuelni značaj njegovog učenja o kriminalističkim verzijama i kriminalističkom planiranju, o indicijama i dokaznoj teoriji, učenje o kriminalističkoj identifikaciji, posebnim dokaznim radnjama koje se primenjuju u suzbijanju organizovanog kriminaliteta, itd. Prikazuje se doprinos koji je imao u razvoju kriminalističke taktike, unapređenju taktike primene pojedinih dokaznih radnji, teoriji razotkrivanja fingiranih krivičnih dela, kriminalističkoj psihologiji, kriminalističkoj metodici, itd. U fusnotama se vrši pozivanje na radove čiji se sadržaj, odnosno najveći doprinos prikazuje.

Ključne reči: Vodinelić, kriminalistika, naučni doprinos.

1. Uvod

Pogled na nečije delo, dvadeset godina posle smrti ne predstavlja čest pokušaj. Dvadeset godina je suviše dug period da bi iza većine ljudi mogao da ostane bilo kakav vidljiv ili čak značajniji trag. Pored toga, poslednjih dvadeset godina, nisu bilo kojih dvadeset godina. One su specifične, jer ih karakterišu brze i izuzetno duboke promene u svim sferama, i to posebno na prostorima bivše Jugoslavije.

Procene nečijeg dela iz oblasti pravnih nauka, sa tolike vremenske distance, u principu se ne vrše. Pravo i njemu srodne discipline brzo zastarevaju, društveni odnosi se menjaju, a sa njima pravne teorije i zakoni na kojima počivaju. Krivične nauke su se u poslednjih dvadeset godina toliko izmenile da su danas drugačiji neki fundamentalni principi na kojima su ranije počivale.

Procenjivati naučni doprinos jednog profesora kriminalistike, dvadeset godina posle njegove smrti, na prvi pogled može da se čini značajnim samo sa aspekta istorijske refleksije. Kriminalistika se brzo menja. Ona je najdinamičnija nauka iz korpusa krivičnih nauka. Na jednoj strani ona prati promene u sferi kriminala, na drugoj strani izmene u sferi krivičnog zakonodavstva (pre svega krivičnog procesnog prava), i na kraju usvaja i adaptira (za svoje potrebe) novitete iz oblasti tehnologija, prirodnih i tehničkih nauka.

I pored svega pomenutog, sačiniti refleksiju na delo profesora Vodinelića, „dvadeset godina posle“, ima ne samo istorijski značaj, već i savremenu, tj. aktuelnu dimenziju, a u nekim segmentima čak možda i više nego u momentu nastajanja. Cilj ovog rada je da dokaže tačnost prethodne rečenice.

2. Širina opusa

Delo profesora Vodinelića ima izuzetno veliki i raznolik opus, pretežno iz oblasti kriminalistike i proteže se na period od 45 godina pisanja i publikovanja radova. Njegova bibliografija sadrži brojku od impozantnih 358 naslova.¹ Od navedenog broja skoro trideset radova nije nikada publikovano, i deo su Profesorove zaostavštine koja je predata tadašnjoj Policijskoj akademiji u Beogradu.² Prve radove Profesor je objavio daleke 1949. godine iz oblasti krim-

-
- 1 Neki su radovi objavljeni više puta, u različitim pravnim i policijskim časopisima, pod istim ili sličnim naslovom, ili pod istim ili samo donekle izmenjenim sadržajem. To je ranije bila prihvatljiva praksa, jer je smatrano da radovi i pojedine teme, treba da dođu do što većeg broja potencijalnih čitalaca. Na drugoj strani, nekim temama se Profesor vraćao i posle više decenija, objavljujući radove pod neizmenjenim naslovom, ali sa bitno drugačijom sadržinom.
 - 2 Neobjavljeni radovi ulaze u nekoliko kategorija. Jedna grupa radova je predstavljala razmišljanje Profesora o aktuelnom trenutku raspada bivše Jugoslavije, zbog čega je mnogo patio jer se osećao Jugoslovenom. Teško je prihvatao činjenicu

inalistike i oni obuhvataju teme lažnog priznanja³, simuliranih krivičnih dela⁴ i metodike isleđenja krivičnih dela⁵. Poslednji radovi profesora Vodinečića objavljeni su godinu dana nakon njegove smrti, tj. u toku 1995. i obrađivali su tematiku utvrđivanja izvesnosti u krivičnom postupku⁶ i korišćenje pasa u procesu kriminalističke identifikacije lica i stvari⁷. Poslednje, sedmo izdanje njegovog udžbenika *Kriminalistika* publikovano je 1996. godine.⁸

da republičke granice postaju državne i da je potreban pasoš da bi se putovalo kroz ranije jedinstvenu državu. U ovu grupu, na primer, ulaze neobjavljeni radovi: „Nacionalizam – bitan element svakog fašizma“, 1990, s.l.,s.a., str. 6. (daktilografisano); „Međunarodni sud za ratne zločince“, s.l., s.a., 12 str. (manuskript); „Problemi ekstradicije“, s.l., s.a., 7 str. (manuskript); „Antijugoslovenski terorizam“, s.l., s.a., 23 str. (manuskript); „Anarhoterorizam“, s.l., s. a., 29 str. (manuskript).

Drugu grupu neobjavljenih radova čine klasične kriminalističke teme koje su i danas aktuelne: „Otkrivanje nestalih lica, identifikacija nepoznatih mrtvaca i pronađenih bespomoćnih osoba“, s.l., s. a., 21 str. (manuskript); „Kontrastni osećaj kod krivca“, s.l., s.a., 7 str. (daktilografisano); „Modeliranje personalnih informacija o učiniocu krivičnog dela“, („criminal profiling“), s.l., s.a., 66 str. (manuskript); „Prilog stvaranju kompleksne teorije opasnosti u saobraćajnoj kriminalistici“, s.l., s.a., 25 str. (manuskript); „O savršenom zločinu“, s.l., s.a., 30 str. (manuskript).

Treća grupa neobjavljenih radova ulazi u grupu kriminoloških tema ili članaka koji se bave pitanjima prevencije: „Put u pakao – omladina i opojne droge“, s.l., s.a., 51 str. (manuskript) i „Ljubav i zločin“, s.l., s.a., 20 str. (manuskript).

Treba pomenuti neobjavljene radove koji su se ticali predloga za reformu policije i formiranje kriminalističkih asocijacija: „Potreba naučnog istraživanja SJB“, s.l., s.a., 67 str. (daktilografisano) i „Predlog o osnivanju kriminalističkog udruženja SRH“, 1990, str. 6 (manuskript).

Jedna veoma značajna Profesorova monografija nikad nije odštampana: „Učenje o kriminalističkim refleksivnim igrama u pretkrivičnom i krivičnom postupku, (Taktika policijskih informativnih razgovora s osumnjičenicima, metodama kriminalističke teorije refleksivnih igara)“, Monografija, Beograd, 1992. IV + 270 str. (daktilografisano).

Na kraju, *ali kao najvažnije*, treba pomenuti neobjavljeno delo profesora Vodinečića „Kriminalistička metodika otkrivanja, dokazivanja i razjašnjavanja krvnih delikata“, Zagreb, 1989, 2057. stranica. Profesor je na tom delu radio godinama (mnogo više od decenije). Knjiga je trebalo da bude objavljena u Zagrebu i pripremljena je za štampu. U vihoru građanskog rata tekst je zauvek izgubljen, a Profesor nije imao kopiju.

- 3 Lažno priznanje i njegova sudbina, Bilten kriminalističke uprave Ministarstva unutrašnjih poslova FNRJ, 5/1949, str. 3-6.
- 4 Simulirana krivična dela, Bilten kriminalističke uprave Ministarstva unutrašnjih poslova FNRJ, 6/1949, str. 2-7.
- 5 Osnovna taktička načela pri isleđivanju krivičnih dela, Narodna milicija, Državni sekretarijat za unutrašnje poslove FNRJ, 11/1949, str. 9-11.
- 6 Šta je to izvesnost u krivičnom postupku, Pravni život, 5-6/1995.
- 7 (Prepoznavanje) od strane psa tragača ne može biti dokazom u krivičnom postupku (spoznajni i metodološki problemi), Bezbednost, Beograd, godina objavljivanja 3/1995; (Prepoznavanje) od strane psa tragača ne može biti dokazom u krivičnom postupku (krivičnoprocesni i dokazni problemi), Bezbednost, Beograd, 4/1995, str. 476-487.
- 8 *Kriminalistika*, Sedmo izmenjeno izdanje, Beograd, Zavod za izdavanje udžbenika, 1996.

U svom dugom i izuzetno plodnom periodu stvaranja Profesor je objavio 32 naslova koji ulaze u kategoriju: knjige, udžbenici, monografije, skripta. Prvi radovi iz ove grupe bili su „Kriminalistička taktika“ i „Kriminalistička tehnika“ i objavljeni su 1952. godine.⁹ Tri godine nakon tih udžbenika, objavljena je i „Kriminalistička metodika“¹⁰, čime je Profesor zaokružio koncept, tj. sistem kriminalistike kao trodeobne nauke koja se sastoji iz taktike, tehnike i metodike. Na teorijskim osnovama tih skripta, profesor Vodinečić je sačinio svoj jedinstveni i na čitavoj teritoriji bivše Jugoslavije prepoznatljiv udžbenik „Kriminalistika“, koji je doživeo sedam izdanja i iz koga su decenijama podučavane brojne generacije pravnik i policajaca sa teritorije tadašnje velike države.¹¹

Brojni su teorijski principi bili zastupljeni u „Kriminalistici“ profesora Vodinečića koji su u bitnoj meri opredelili shvatanje kriminalistike i razvoj te nauke na teritoriji bivše Jugoslavije. Svi osnovni teorijski principi obrađeni u njegovim udžbenicima i dalje važe, s tim da je mnoge od njih on produbljeno izučavao u svojim brojnim radovima. Sa vremenske distance od dvadeset godina pojedini principi i postulati koje je razvijao prof. Vodinečić, pretrpeli su pojedine modifikacije i osavremenjivanja u skladu sa najnovijim shvatanjima, metodama i tehnologijama.

U ovom kratkom i prostorno ograničenom prikazu dela profesora Vodinečića, važno je pomenuti i njegovo dvotomno kapitalno delo *Kriminalistika, otkrivanja i dokazivanje I i II tom*.¹² Zahvaljujući Univerzitetu

-
- 9 Prvo izdanje *Kriminalističke taktike* je objavljeno 1952. godine („Skripta iz kriminalističke taktike“, Beograd, 1952, V + 8 + 165 str. (Predavanja održana na Višoj školi MUP-a FNRJ. Štampano kao rukopis). Kasnije je sledilo još nekoliko izdanja pod sličnim nazivom. Iste godine je objavljena i *Kriminalistička tehnika* („Skripta iz kriminalističke tehnike“, Beograd, Naučna knjiga, 1952. V + 8 + 165 str. (Predavanja održana na Višoj školi MUP-a FNRJ. Štampano kao rukopis).
- 10 *Kriminalistička metodika*, Škola za unutrašnju upravu DSUP FNRJ, Beograd, 1955, 2+271 str. Posle ovog, sledilo je nekoliko izdanja *kriminalističke metodike* od kojih su neka objavljena u Makedoniji na makedonskom jeziku (npr. *Kriminalistička metodika* objavljena u koautorstvu sa profesorom Živojinom Aleksićem: *Kriminalistička metodika*, (skripta) /Vladimir Vodinečić, Živojin Aleksić/, Skopje, Fakultet za bezbednost i i opšestvenata samozaštita, 1988. 4 + 507 + 1 str.
- 11 *Kriminalistika* profesora Vodinečića je najpre objavljena u Splitu 1968. godine gde je Profesor predavao kriminalistiku na tamošnjem Pravnom fakultetu. Dve godine kasnije, u Beogradu je objavljeno njegovo kapitalno delo „Kriminalistika“, gde je u podnaslovu pisalo da je pisano za operativne radnike službe JB i DB, vojnu policiju, javne tužice, istražne i raspravne sudije, advokate i druge pravnike, te studente pravnih fakulteta. Izdavač je bila, Prosveta, 1970, 8 + XII + 507. str. To delo je doživelo više dopunjenih i izmenjenih izdanja, od kojih je jedno bilo u koautorstvu sa profesorom Živojinom Aleksićem. *Kriminalistika*, /Vladimir Vodinečić, Živojin Aleksić/, Zagreb, Informator, 1990. XV + 659 str.
- 12 *Kriminalistika (otkrivanje i dokazivanje)*, I tom, Skopje, 1985, 574 + 2 str.; *Kriminalistika (otkrivanje i dokazivanje)*, II tom Skopje, 1985, 8 + od 575 -1186 + 2 str.

„Kiril i Metodije“ u Skopju, odnosno Fakultetu za bezbednost i društvenu samozaštitu, publikovana su u dva toma neki značajniji radovi profesora Vodinića koji su objavljeni u prethodnom periodu u raznim časopisima. Neke od tih radova Profesor je preradio, i dodatno je obradio neka pitanja koja ranije nisu bila publikovana u radovima, tako da ova dva toma prikazuju relativno celovit opus velikog broja teorijskih stavova profesora Vodinića. Za razliku od udžbenika Kriminalistika, koji je bio namenjen studentima i praktičarima, ta dva toma su na visokom teorijskom i naučnom nivou i namenjena su studentima posle diplomskih studija, doktorantima i svima onima koji se bave naukom kriminalistikom. U njima se razmatraju fundamentalni principi kriminalistike kao nauke kako ih je shvatao i razvijao profesor Vodinić. Na primer, u knjigama se obrađuju teorijski aspekti rada sa verzijama; teorija kriminalističke identifikacije; teorijske osnove uvida; veštačenja; saslušavanje raznih kategorija svedoka; kriminalistička trasologija i mnoga druga. Aktuelnost „Teorijske kriminalistike“ je i danas potpuna i ti tomovi predstavljaju veoma značajno, bolje rečeno nezaobilazno, štivo za sve one koji se žele teorijski i na višem nivou baviti naukom kriminalistikom.

Neophodno je pomenuti Saobraćajnu kriminalistiku¹³, koja je urađena kao koautorsko delo, mada je najveći broj poglavlja sačinio profesor Vodinić. Na skoro hiljadu stranica teksta na celovit i jasan način prikazuju se kriminalistički aspekti razjašnjavanja i dokazivanja saobraćajnih nezgoda. Pored izuzetno kvalitetnog sadržaja, knjiga je savršeno i tehnički urađena, sa puno slika, šema ilustracija. Ova knjiga i danas predstavlja značajno štivo za sudije, tužioce, advokate zainteresovane za problematiku utvrđivanja činjenica kod saobraćajnih nezgoda.

3. Osnovni teorijski postulati profesora Vodinića koji su i danas aktuelni

Profesor Vodinić je kriminalistici pristupio kao nauci. Negirao je shvatanje da je kriminalistika veština, isključivo praktična delatnost policije, da se nalazi izvan suda i krivičnog postupka. „Otkrivanje i rasvetljavanje krivičnih dela vrši se kako pre pokretanja krivičnog postupka, tako i u prethodnom krivičnom postupku, kao i na glavnom pretresu. Ova nesporna činjenica dovoljno dokazuje svu pogrešnost laičkog (i ne samo njihovog) shvatanja da je

13 Saobraćajna kriminalistika – metodika obrade saobraćajnih nesreća na putevima, vodi i u vazduhu, Vodinić, V., Cerović, O., Jelačić, J., Baričević, B., Pavišić, Z., Bukljaš, Z., Nikolić, Beograd, Savremena administracija, 1986, 10 + 971 str.

kriminalistika isključivi domen unutrašnjih poslova..¹⁴ Potencirao je međusobni odnos i vezu između teorije i prakse i govorio je „da je praksa bez teorije slepa, a teorija bez prakse nemoćna“. U ovom radu će biti prikazani samo neki osnovni teorijski postulati kriminalistike koje je fundirao profesor Vodinečić i koji su i danas, dvadeset godina posle njegovog odlaska, još uvek aktuelni.

3.1. Planiranje kriminalističkih verzija i rad sa njima

Učenje profesora Vodinečića o kriminalističkom planiranju i radu sa kriminalističkim verzijama je danas potpuno aktuelno i primenljivo. Njegova shvatanja o potrebi da se planiraju i proveravaju sve objektivno moguće verzije (pluralitet verzija¹⁵), i da srž kriminalističkog planiranja predstavlja rad sa kriminalističkim verzijama su i danas savremena i potpuno konsekvantna. Pisao je o sistemu verzija, tj. da u okviru jedne opšte verzije mora da postoji harmoničan, neprotivrečan sistem posebnih verzija koje se uklapaju u logičku celinu opšte verzije. U slučaju pronalaska činjenice koja se ne uklapa u opštu verziju (opšte tumačenje događaja), ili je u nesaglasnosti sa drugim pojedinačnim činjenicama (odnosno sa verzijama koje se povodom njih planiraju), neophodno je postaviti novi sistem opštih i posebnih verzija i vršiti dalje provere.¹⁶ Od krucijalne je važnosti i pravilo o paralelnom proveravanju verzija.¹⁷ Na taj način se formira unutrašnja logika procesa planiranja i daje se važno metodološko uputstvo.

Profesor Vodinečić je smatrao da osnovu kriminalističkog planiranja predstavlja upravo rad sa kriminalističkim verzijama. Planiranje i proveravanje kriminalističkih verzija, odnosno planiranje pretkrivičnog i krivičnog postupka predstavlja jedinstven misaoni i organizacioni proces. Njegovo se shvatanje donekle razlikovalo od shvatanja u tadašnjoj sovjetskoj kriminalističkoj literaturi gde se pisalo, na jednoj strani, o postavljanju verzija, i na drugoj, o planiranju kriminalističke delatnosti.¹⁸ Po profesoru Vodinečiću, srž planiranja predstavlja upravo planiranje i proveravanje kriminalističkih verzija i ne treba da se prave razlike između tih pojmova.

Proces dokazivanja se kreće od pluraliteta verzija (postavljanje svih objektivno mogućih verzija), pa preko njihove provere i eliminisanja onih verzija za koje se pokaže da ne odgovaraju istini. Originalna je Vodinečićeva teza da

14 Aleksić, Ž., Definisane kriminalistike u učenju profesora Vodinečića, Suzbijanje kriminaliteta – decenija posle smrti profesora Vodinečića, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac, 2004, str. 19.

15 Vodinečić, V., Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje, I tom, str. 182.

16 Vodinečić, V., Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje, I tom, str. 224.

17 Vodinečić, V., Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje, I tom, str. 237.

18 Videti na primer, Belkin-Zujkov, Kriminalistika, 1968, str. 301.

se verzije nalaze u funkciji primene metode eliminisanja u prekrivičnom i krivičnom postupku¹⁹, čime se daje jasno praktično i metodološko uputstvo. Ovo shvatanje je i danas apsolutno prihvaćeno u kriminalistici bivših jugoslovenskih država i predstavlja istinu, za koju mnogi misle, da je ne treba posebno dokazivati, jer je očigledna, notorna.

Sastavni deo kriminalističkog planiranja po profesoru Vodiniću predstavljaju „zlatna pitanja“ kriminalistike. Kriminalističke verzije se postavljaju i planiraju upravo u postupku pronalaženja odgovora na devet „zlatnih pitanja“ kriminalistike. U vezi sa traženjem odgovora na pojedina „zlatna pitanja“ kriminalistike planiraju se, proveravaju i (ili) odbacuju (eliminšu) kriminalističke verzije (ove poslednje za koje je dokazano, da ne mogu da opstanu, odnosno da su neistinite). Profesor Vodinić je formirao učenje o „devet zlatnih pitanja“ kriminalistike. U okviru ruske i nemačke teorije nije razvijano učenje o „zlatnim pitanjima“ kriminalistike. Na drugoj strani, anglosaksonska literatura piše o potrebi pronalaženja odgovora na „pet zlatnih“ pitanja kriminalistike (Ko? Šta? Kada? Gde? i Zašto?), analogno poznatim novinarskim pitanjima.²⁰ Nema sumnje da je pristup profesora Vodinića po ovom pitanju temeljitiji, s obzirom da kriminalista treba da ide dublje u traženju odgovora nego novinar. Zbog toga traženje odgovora na „devet zlatnih pitanja“ nesumnjivo predstavlja celovitiji pristup nego traženje odgovora na „pet novinarskih pitanja“.

U primeni kriminalističkog planiranja u pojedinim policijama u svetu uvedene su kriminalističke baze podataka i kompjuterski softveri za analize i filtriranje podataka. Pored toga uvedene su posebne analitičke službe i policijske specijalizacije analitičara za operativno i strateško planiranje. Ovi trendovi u svakom slučaju predstavljaju napredak u teoriji i praksi učenja o kriminalističkom planiranju, čime se profesor Vodinić nije bavio jer je ekstenzivna primena kompjuterskih tehnologija u planiranju kriminalističke delatnosti tada bila tek na samom početku.²¹ Međutim, osnova kriminalističkog učenja o kriminalističkom

19 Vodinić, V., *Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje*, I tom, str. 183.

20 Shepherd, E., *Investigative Interviewing: The Conversation Management Approach*, Oxford University Press, New York, 2007, p. 92.

21 Pored toga, profesor Vodinić je još tada shvatio značaj, mogućnosti i budućnost kompjuterskih tehnologija kako u oblasti izvršenja krivičnih dela, tako i u njihovom sprečavanju. Nekoliko svojih radova je posvetio tom pitanju: „O uvodjenju pravne kibernetike u nastavne programe pravnog fakulteta Jugoslavije“, „Naša zakonitost“, 5/1977, str. 15-16; „Metodika otkrivanja, dokazivanja i razjašnjavanja računarskog kriminaliteta“, „Priručnik“, 4/1990, str. 323-339; „Metodika na otkrivanje, dokaživanje i razjasnuvanje na smetačkiot (kompjuterskiot) kriminalitet“, I deo, *Bezbednost*, revija za kriminalistika, kriminologija i krivično pravo, Skopje, Ministarstvo unutrašnjih poslova Makedonije, 1/1991, str. 20-34; „Metodika na otkrivanje, dokaživanje i razjasnuvanje na smetačkiot (kompjuterskiot) kriminalitet“, II deo, „Bezbednost, revija za kriminalistika, kriminologija i krivično pravo“, Skopje, Ministarstvo unutrašnjih poslova Makedonije, 2/1991, str. 132-145.

planiranju kao procesu postavljanja i provere kriminalističkih verzija i dalje je aktuelna u svetskoj kriminalističkoj i policijskoj praksi.

3.2. Učenje prof. Vodinića o indicijama

Jedan od najznačajnijih doprinosa profesora Vodinića bio je razvoj kriminalističkog učenja o indicijama. Osnivač učenja o kriminalističkim indicijama bio je austrijski kriminalista Vajngart. Njegovo kapitalno delo „Kriminalistička taktika“ početkom dvadesetog veka prevedeno je na srpski jezik i objavljeno u Beogradu.²² Profesor Vodinić je na osnovama Vajngartovog učenja razvio i temeljito dogradio kriminalističku teoriju o indicijama. Učenje o indicijama predstavlja osnovu kriminalističkog rada, posebno u situacijama kada nema neposrednih dokaza. Kod najtežih krivičnih dela, krivičnih dela iz oblasti organizovanog kriminaliteta, kriminalista se, po pravilu, jedino sreće sa indicijama. Učenjem o indicijama profesor Vodinić je dao veliki doprinos razvoju dokazne teorije. On je učenje o indicijama povezo sa učenjem o kriminalističkim verzijama, ističući da svaka indicija sama po sebi sadrži samo deo informacije, ukazuje na verovatnu vezu, tako da je neophodno o svakoj od njih sačiniti više verzija.²³

Značajna je Profesorova podela indicija na orijentaciono eliminacione (one koje se sreću u pretkrivičnom postupku, koje se pribavljaju operativnim radnjama) i dokazne indicije (tj. indicije koje su obezbeđene dokaznim radnjama i koje predstavljaju (posredni) dokaz u krivičnom postupku). Ne temelju učenja o verzijama Profesor je napravio jasnu razliku između neposrednih i posrednih (odnosno indicijalnih) dokaza. Isticao je da su neposredni dokazi jednoznačni i da o njihovom značenju nije moguće planirati verzije (npr. priznanje osumnjičenog, izjava svedoka očevidca). Ali kada su u pitanju neposredni dokazi, neophodno je planirati verzije o njihovoj istinitosti (npr., dobronamerni svedok očevidac je možda bio u zabludi, osumnjičeni je dao lažno priznanje). Kod indicijalnog dokaza je put dokazivanja duži nego kod neposrednog dokaza. Kod indicijalnog dokaza je potrebno planirati verzije o značenju indicije, jer su indicije višeznačne (npr. otisak papilarnih linija osumnjičenog je ostao na licu mesta prilikom izvršenja krivičnog dela ili možda pre izvršenja). I na drugoj strani, i kod indicijalnog dokaza se moraju planirati verzije (ne samo o značenju), već i o njihovoj istinitosti (npr. konkretni dokaz papilarnih linija je podmetnut sa predmetom na kome su nađeni). Profesor Vodinić je isticao da

22 Vajngart, A., *Kriminalistička taktika*, Beograd, 1905.

23 Vodinić, V., *Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje*, I tom, str. 209-210.

je indicijalni dokaz sličan sačinjavanju slike mozaika, i da je zato, za razliku od neposrednih dokaza, uvek neophodno pronaći više indicijalnih dokaza (s tim da nije samo bitan broj indicija, već i kvalitet) kako bi se dobila celovita slika o događaju.²⁴ Prema tome i u radu sa indicijama može se kvalitetno dokazati krivična stvar ukoliko se poštuje proces dokazivanja uz pomoć ove vrste dokaza. Indicijalni dokazi nisu manje kvalitetni od neposrednih.²⁵ On je smatrao da je indicijalni dokaz potpun kada obuhvata istovremeno materijalne, psihološke i moralne indicije. Sve one prikazuju događaj u celini: njegovu spoljnu i unutrašnju stranu. Bez prve slučaj je pogrešno određen, a bez druge ostaje neobjašnjen.²⁶

Učenje profesora Vodinelića o indicijama i dokazima uopšte²⁷, predstavlja najznačajniju, najcelovitiju teoriju o dokazivanju koja se od perioda Drugog svetskog rata do danas pojavila na prostorima bivše Jugoslavije.²⁸ Tako celovit i originalan pristup dokazima, jasno razgraničenje između neposrednih i posrednih (indicijalnih dokaza) Autor ovog rada nije mogao da pronađe ni u inostranoj literaturi (aglosaksonskoj, nemačkoj, ruskoj). Dokazna teorija i učenje o dokaznom vrednovanju indicija, odnosno formiranju indicijalnog dokaza, kao i proces pretvaranja indicijalne operativne informacije u dokaznu, nisu u dovoljnoj meri poznati, niti prihvaćeni od strane krivičnoprocesnih teoretičara na našim prostorima. I dalje se može čuti od policajaca, tužilaca, sudija, da u konkretnom slučaju postoje samo indicije i da nema dokaza. Univerzitetski profesori krivičnog procesnog prava i kriminalistike i dalje pišu o dokazima i indicijama kao da indicije nisu vrsta dokaza. Ne shvata se dvojna priroda indicija. Na jednoj strani indicije mogu da budu samo orijentaciono eliminacione, a na drugoj strani one mogu da budu dokazne i da imaju prirodu

24 Vodinelić, V., *Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje*, I tom, str. 209-210

25 Vodinelić, V., *Naučni problemi na relaciji dokazni izvor-dokaz-dokazivanje u krivičnom procesnom pravu*, *Anali*, br. 3-4/1994, str. 296.

26 U udžbeniku, iz koga je citirana rečenica, u istom poglavlju, nalazi se i nekoliko teorijski i praktično veoma značajnih klasifikacija indicija. Pored toga navodi se tekst o kriminalističkom značaju pojedinih indicija, po čemu je njegov udžbenik jedinstven u svetu. Vodinelić, *Kriminalistika*, Beograd, 1984, str. 189.

27 Na primer, *Neutralni komparativni uzorci u krivičnom postupku i kriminalistici*, *Naša zakonitost*, 10/1981, str. 30-48; *Šta je to dokaz u krivičnom postupku*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Mostaru*, II-III, 1980-1981, str. 97-117; *Stvarni dokaz u krivično-procesnom pravu i kriminalistici*, *Glasnik Pravnog fakulteta u Kragujevcu*, 1981, str. 211-230; *Predmet dokaza – fundamentalan, a sporan pojam krivičnoprocesne nauke*, *Naša zakonitost*, 7-8/1986, str. 982-1004.

28 Na primer, videti i: *Dokazivanje – jedini put utvrđivanja spornih činjenica u krivičnom postupku*, *Naša zakonitost*, 11-12/1978, str. 31-52; *O vjerovatnom mišljenju vještaka u krivičnom postupku*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 3-4/1978, str. 545-560; *Dokazi i verzije u krivičnom postupku*, *Anali*, 1-4/1983, str. 150-162; *Netradicionalni elementi predmeta dokaza i dokaz u krivičnom postupku*, *NZ*, 9/1986, str. 1159-1179.

posrednih dokaza. Zbog toga se previđa suštinsko pitanje, kako pretvoriti operativnu informaciju u dokaznu, kako na osnovu operativnih informacija doći do dokaznih informacija, što se pojavljuje kao veliki problem u praksi. Linija razgraničenja na osnovama planiranja kriminalističkih verzija o značenju dokaza po principu jednoznačnosti (neposredni dokaz) i višeznačnosti (indicijalni dokaz) predstavlja fundamentalni doprinos profesora Vodinića dokaznoj teoriji.

3.3. Osnov sumnje i osnovana sumnja kao faze napretka u procesu saznanja iz prekrivičnog postupka u krivični postupak

Profesor Vodinić je više članaka posvetio kriminalističkom radu u funkciji podizanja nivoa verovatnoće saznanja o krivičnom događaju i logičkom kretanju u procesu saznanja od osnova sumnje (kao uslovu za pokretanje kriminalističke obrade), preko osnovane sumnje (kao uslovu za pokretanje istrage, odnosno krivičnog postupka), pa do sumnje u užem smislu (kao uslovu za podizanje optužnice), i izvesnosti (kao uslovu za donošenje osuđujuće presude).²⁹ Razmišljanje profesora Vodinića na ovu temu, iako publikovano pre mnogo godina, i danas je potpuno aktuelno. „U procesu kretanja svega, pa i krivičnog postupka, vlada postupnost kao atribut njegovog razvoja. Već sam naziv „proces“ potiče od latinskog „*procedo*“ (ili *napredovati*) što pravilno odražava najdublju suštinu krivičnog postupka. Uvek se mora imati u vidu da je svaki stadij samo jedna etapa u razvoju čitavog krivičnog postupka. Ta celovitost se, između ostalog, ogleda u tome što svaki prethodni, niži stadij priprema uslove za prelazak u sledeći, viši“.³⁰ Prema tome, ističe Vodinić: „Sumnja koja diktira preduzimanje prekrivične delatnosti ne može se uzeti kao pretpostavka za pokretanje krivičnog postupka. Tu stvarnu i bitnu razliku izrazio je zakonodavac (iz tog doba – primedba BS), koristeći različite termine: u prvom slučaju govori o osnovama sumnje, a u drugom o osnovanoj sumnji. Ne može jedan isti stupanj sumnje da bude *titulus* za dva sasvim različita stadija krivičnog postupka“.³¹

Promene unete u Zakonik o krivičnom postupku Srbije od 2011. godine (i novije izmene) ne poštuju logički sled stvari o čemu je pisao profesor

29 Na primer: „Osnove sumnje” i „osnovana sumnja” u nauci krivičnog procesnog prava, Naša zakonitost, 9/1977, str. 65-81.

30 Vodinić, V., O sumnji u krivičnom postupku, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 2/1978, str. 195.

31 Vodinić, V., O sumnji u krivičnom postupku, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 2/1978, str. 194, 196.

Vodinelić i koji je bio osnova ranijih zakonskih rešenja u Zakonima o krivičnom postupku. ZKP iz 2011. godine propisuje u članovima 286. i 295. da se predistražni postupak i istraga pokreću na osnovu *istog*, stupnja verovatnoće koji predstavlja osnov sumnje. Propisujući isti materijalni uslov za otpočinjanje predistražnog i istražnog postupka zakonopisac je načinio grubu grešku, koja nije samo logičke i teorijske prirode (uveo je konfuziju), već ima i čitav niz negativnih posledica u fazi primene Zakonika u praksi.³²

Prema tome, u ovom slučaju postoji nazadovanje u teorijskom i zakonskom rešenju u odnosu na vreme kada je živeo i stvarao profesor Vodinelić.

3.4. Kriminalistika u funkciji utvrđivanja istine

Celokupno učenje profesora Vodinelića bilo je u funkciji ustanovljavanja istine. Insistirao je na strogosti dokaza u krivičnom postupku, i na tome da osuđujuća presuda mora biti zasnovana na izvesnosti kojom se isključuje bilo kakvo drugačije tumačenje dokaza, u vezi sa krivicom osuđenog.³³ Sve metode o kojima je pisao, sve teorije koje je formirao i razrađivao imale su osnovni cilj unapređenje kriminalističkog razmišljanja, pravilno pribavljanje i ocenu dokaza kako bi se utvrdila i dokazala istina u krivičnom postupku i izbegla sudska zabluda.

Na aktuelnost rasprava u vezi sa načelom istine, između ostalih, ukazivao je profesor Vodinelić još pre trideset pet godina ističući: „Problem istine u krivičnom postupku oduvek se nalazi u žiži pažnje filozofa i pravnika, te je danas predmetom oštih polemika i upornih diskusija u oblasti krivično-procesne teorije. To pitanje uveliko premašuje okvir jedne pravne discipline...”³⁴

U okviru evropsko-kontinentalnog krivičnog postupka, načelo istine je uvek bilo značajna kategorija, ono je jedno od osnovnih načela, tj. rukovodno načelo. Sud i svi državni organi dužni su da teže utvrđivanju istine u krivičnom postupku i u skladu sa tim da preduzimaju aktivne radnje. Raniji zakoni i zakonici o krivičnom postupku koji su važili na teritoriji bivše Jugoslavije *izričito su* tražili, zahtevali, od suda i drugih državnih organa koji učestvuju u krivičnom postupku da *istinито i potpuno* utvrde relevantne činjenice. U našem krivično-procesnom zakon-

32 Videti više o tome: Simonović, B., Krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti osnova sumnje u predistražnom i istražnom postupku u ZKP Srbije od 2011. godine, Revija za kriminologiju i krivično pravo, ISSN 1820-2969, 2011, vol. 49, br. 2/3, str. 233-251.

33 Kakva je to istina koja se utvrđuje u krivičnom postupku, Pogledi, Beograd, 18/1976, str. 151-160; O sumnji u krivičnom postupku, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 2/1987, str. 186-217; Šta je to izvesnost u krivičnom postupku, Pravni život, 5-6/1995.

34 Vodinelić, V., Istina – jedan od osnovnih problema nauke o krivičnom postupku i kriminalistike, Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje, II tom, Skopje, 1985, str. 1135.

odavstvu decenijama je bila odredba: „*Dužnost je predsednika veća da se stara za svestrano pretresanje predmeta, pronalaženje istine.*“³⁵

Usvajajući adverzijalni model krivične procedure, Zakonik o krivičnom postupku Srbije iz 2011. promenio je strategiju prema utvrđivanju istine. Ranija praksa, izričitog propisivanja načela istine, i eksplicitnog navođenja obaveze njenog utvrđivanja za sud i druge državne organe koji učestvuju u postupku izbrisane su iz zakonskog teksta. Ovde nije problem samo u izostavljanju jedne zakonske kategorije, jednog načela. U pitanju je suštinska promena, promena strategije, promena filozofije pristupa utvrđivanju činjenica u krivičnom postupku u kome je sud sada pasivniji i indiferentniji prema istini i njenom utvrđivanju nego ranije, jer je odgovornost predlaganja dokaza primarno prebačena na stranke.³⁶

Po ranijim zakonima o krivičnom postupku, odstupanje od načela istine, bilo je, po pravilu, u interesu okrivljenog i u precizno zakonom definisanim situacijama. Međutim, rešenja koja je uveo ZKP iz 2011. omogućavaju donošenje sudskih odluka koje odstupaju od istine (koja u Zakoniku i nije navedena kao prioritet), i u slučajevima kada je to na štetu okrivljenog.

Osnovna prepreka koja onemogućava (ili bitno otežava) postizanje izvesnosti u uverenju suda u pogledu kvaliteta dokazne građe je pasivnost suda u predlaganju i izvođenju dokaza. Ne može sud da bude pasivan u predlaganju dokaza i njihovom izvođenju, a da istovremeno bude siguran da je činjenice sa izvesnošću ustanovio, odnosno utvrdio istinu. Ostvarenje izvesnosti i postizanje istine, traži aktivnost suda. Ograničavajuća pravila koja uvode izuzetnu, limitiranu aktivnost suda u predlaganja dokaza, nisu u saglasnosti sa zahtevom za ostvarenje pouzdanog (izvesnog) uverenja suda da je utvrdio istinu u svakom konkretnom slučaju kada je doneo osuđujuću presudu (ili oslobađajuću).

Zakonik o krivičnom postupku Srbije iz 2011. uveo je dokazna pravila koja sputavaju sud u utvrđivanju istine i dozvoljavaju tužiocu i okrivljenom da sklapaju razne sporazume, odnosno doneo je norme o proveru priznanja pod limitiranim uslovima, čime se strateški otežava postizanje izvesnosti sudijskog unutrašnjeg uverenja i objektivno može da se ograniči utvrđivanje istine u pojedinim konkretnim predmetima.

Nema sumnje da zakonsko rešenje u Srbiji predstavlja veliki nazadak. Ko treba da utvrđuje istinu, ako ne krivični sud? Čemu kriminalistika, forenzičke laboratorije i sve ostalo, ako sud nije obavezan da utvrđuje istinu u

35 Vodinić, V., Istina – jedan od osnovnih problema nauke o krivičnom postupku i kriminalistike, Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje, II tom, Skopje, 1985, str. 1135-1151.

36 Videti više: Simonović, B., Istina, izvesnost i Zakonik o krivičnom postupku Srbije iz 2011. godine, Pravni život, ISSN 0350-0500, 2012, knj. 555, br. 9, str. 801-814.

krivičnom postupku? Smatramo da je to veoma nazadno, nakaradno rešenje zakonodavca u Srbiji. (Zakonodavci u drugim državicama nastalim na teritoriji bivše Jugoslavije su usvojili isto rešenje). Ono je potpuno u suprotnosti sa ranijim intencijama krivičnog procesnog zakonodavstva i nauke u bivšoj Jugoslaviji. Po aktuelnom zakonskom rešenju sud je pasivan i ima zadatak da utvrdi koja je stranka uverljivija u iznošenju svojih argumenata i na osnovu toga donosi svoju odluku. Da je živ, profesor Vodinečić bi bio veliki protivnik aktuelnog zakonskog rešenja. U pitanju je veliki nazadak u zakonskoj regulativi u odnosu na vreme kada je živeo i stvarao profesor Vodinečić.

3.5. Učenje o kriminalističkoj identifikaciji

Veliki deo svoga opusa i značajne radove profesor Vodinečić je posvetio teorijskim osnovama kriminalističke identifikacije. Veoma je detaljno izučavao sovjetsku teoriju kriminalističke identifikacije koja je u to vreme, i po tim pitanjima, najdalje otišla u svetskoj kriminalističkoj literaturi. Na osnovama kritičkog pristupa i preispitivanja radova sovjetskih kriminalista o teorijskim osnovama kriminalističke identifikacije, zasnovao je svoju teoriju koja je ostavila duboki pečat u kriminalistici na prostorima bivše Jugoslavije. Na primer, profesor Vodinečić je kritikovao shvatanja o grupnom identitetu koja su se pojavljivala i u Zapadnoj i u Istočnoj kriminalistici.³⁷ Grupni identitet zadovoljava potrebe prirodnih nauka kada je, na primer, potrebno utvrditi vrstu materije, ili bakteriju koja je izazvala epidemiju. Ali za potrebe kriminalistike utvrđivanje grupne pripadnosti nije dovoljno. Potrebno je ustanoviti konkretan identitet, konkretan mikroreljef, npr. oruđa koje je ostavilo trag, na osnovu identifikacionih (a ne grupnih) obeležja koja ga razlikuju, izdvajaju od svih drugih oruđa iste vrste.³⁸ Profesor Vodinečić je definisao osnove kriminalističke identifikacije, i trasologije, pojasnio osnovnu terminologiju³⁹, koja je u izvesnoj meri predstavljala unapređenje sovjetske teorije. Na osnovama opšteg učenja o teoriji kriminalističke identifikacije, objavio je brojne radove koji su se ticali raznih pitanja

37 Nekoi sporni prašanja od oblasti na kriminalističkata identifikacija – pogrešnost vo vladejačkite sovjetski i amerikanski teorii za grupniot identitet, Godišnik na Fakultetot za bezbednost i opštestvena samozaštita, Skopje, 1982, str. 271-287.

38 Teoretska zasnovanost utvrđivanja identiteta u kriminalističkoj trasologiji i krivičnom postupku, (I deo), u: Vještak, 2/1987, Zagreb, Društvo sudskih vještaka, str. 2-16; Identitet osoba i stvari kao elemenat predmeta dokazivanja u krivičnom postupku (krivičnoprocesno-kriminalistička studija), Zakonitost, 6/1991, str. 661-689;

39 Neke logičke kategorije u teoriji i praksi kriminalističke identifikacije, u: Zbornik radova nastavnika i saradnika Više škole za unutrašnje poslove, Zagreb, 1991, str. 159-166.

kriminalističke trasologije⁴⁰, karakteristika pojedinih vrsta tragova i veštačenja.⁴¹ Treba posebno pomenuti radove o mikrotragovima, kao i Profesorovu kontaktnu teoriju o nastanku mikrotragova i osobenostima sprovođenja misaone rekonstrukcije i planiranja verzija u cilju pronalaženja i tumačenja dokazne vrednosti tih tragova.⁴²

Brojni radovi profesora Vodinelića iz oblasti kriminalističke identifikacije, trasologije⁴³, mehanoskopskih veštačenja, daktiloskopije⁴⁴, predstavljali su značajnu literaturu za edukaciju kriminalističkih veštaka, policajaca, sudija, advokata na prostorima bivše Jugoslavije. Na temeljima učenja profesora Vodinelića o kriminalističkoj identifikaciji, vodeći srpski veštak iz oblasti trasologije Miroslav Busarčević, sačinio je važnu podelu na individualne i identifikacione karakteristike objekata koji se veštače. Odraz individualnih karakteristika spornih objekata na njihovim tragovima, formira identifikacione karakteristike tih tragova (npr. reljefne tragove kod tragova sečenja, itd.).⁴⁵

Osnovni principi teorije identifikacije, trasologije i veštačenja tragova iz vremena pisanja radova profesora Vodinelića ostali su suštinski nepromenjeni. I dalje se, najčešće, primenjuju komparativni i drugi mikroskopi i ostala tehnička pomagala koja imaju iste (ili slične) principe rada pri identifikaciji (ali i veće tehničke mogućnosti). Najveće promene su nastale u kompjuterizaciji mikroskopa i tehničkih pomagala pri veštačenjima. Kompjuterizacija i softveri za analize tragova pomažu pri otklanjanju „šumova“ u fotografijama tragova, poboljšavaju kvalitet fotografije kod nejasnih i preklapljenih tragova. To predstavlja veliki napredak u mogućnostima veštačenja. Uvedene su velike kompjuterske baze tragova (npr. baze kriminalističko-balističkih i daktiloskopskih tragova, biometrijske baze i metode identifikacije, itd.) i softveri za brzu eliminaciju tragova koji se ne uklapaju. Kompjuterskim bazama tragova se može pristupiti sa Interneta radi dodatnih analiza u različitim laboratorijama (ako

40 Teoretska zasnovanost na utvrđivanjeto na identitetot vo kriminalističkata traseologija i krivičnata postupka, G, 1984, 169-208.;

41 Nova vrsta vještačenja – situaciona ekspertiza, Priručnik, 5/1986, str. 427-447; Prilog definisanju pojma „kriminalistički trag“ u krivičnom postupku i kriminalistici, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, XII/1975, str. 97-109.

42 Teoretski problemi mikrotragova u suvremenoj kriminalistici i dokaznoj teoriji, u: Vještak, 1/1984, Zagreb, Društvo sudskih vještaka, str. 2-13.

43 Na primer: Ocjena zaključka trasološkog identifikacionog eksperta, Jugoslovenska revija za krivično pravo i kriminologiju, 1/1973, str. 91-97.

44 Na primer, i danas su veoma značajni radovi: Studija o fatalnom broju 12 anatomskih obeležja kod daktiloskopskog dokaza identiteta, JRKK, 1/1963, str. 46-71; Šta je to daktiloskopski dokaz i starost otiska prstiju kao njegov relevantni elemenat (studija), I deo, Priručnik, 2/1988, str. 114-124; Šta je to daktiloskopski dokaz i starost otiska prstiju kao njegov relevantni elemenat (studija), II deo, Priručnik, 3/1988, str. 211-231.

45 Busarčević, M., Osnovi kriminalističkih veštačenja, Beograd, 2001, str. 49-50.

treba i širom sveta). Uvedene su nove hemijske supstance za fiksiranje tragova (npr. izazivanje i fiksiranje mokrih daktiloskopskih tragova). Uvedeni su kriterijumi i procesi standardizacije i akreditacije kriminalističkih laboratorija i osoblja koje radi u njima. Procesu su globalizovani i uvedeni su isti standardi koji važe za regione (više država) i delove kontinenata. U nekim policijama u svetu standardizovan je rad sa tragovima na licu mesta, uvedena je specijalizacija, akreditacija i certifikacija za forenzičare (i forenzičke službe) koji rade na prikupljanju tragova. Svi ti noviteti iz oblasti kriminalističke tehnike, forenzike i veštačenja u velikoj su meri ubrzali procese i unapredili tehniku rada sa tragovima. Podigli su forenzički rad na viši nivo. Pored svega, bazični principi kriminalističke identifikacije, oni o kojima je pisao profesor Vodinečić, i dalje važe.

3.6. Suzbijanje organizovanog kriminaliteta primenom specijalnih istražnih tehnika

Pod uticajem nemačke (i donekle američke) kriminalističke literature, profesor Vodinečić je prvi na prostorima bivše Jugoslavije, još početkom devedestih godina 20. veka, tj. nekoliko godina pred smrt, počeo da piše radove o savremenim metodama suzbijanja organizovanog kriminaliteta primenom posebnih istražnih tehnika. Iz te grupe pomenuli bismo rad o umreženoj strukturi organizovanog kriminaliteta, o kriminološkim i kriminalističkim karakteristikama kriminalnih organizacija. Rad je i danas aktuelan i značajan za razumevanje te vrste kriminaliteta.⁴⁶ U tom periodu, Profesor je napisao četiri povezana rada u kojima je obradio kriminalističke aspekte primene posebnih istražnih tehnika u suzbijanju organizovanog kriminaliteta. Njegovi radovi o policijskom korišćenju informanata, informatora, vigilanata i prikrivenog policijskog islednika⁴⁷ potpuno su aktuelni i sigurno ulaze u grupu njegovih danas najcitiranijih radova. U momentu kada su bili napisani bili su daleko ispred svog vremena. Na primer, Profesor se zalagao za uvođenje policijskog prava kojim bi se regulisalo korišćenje specijalnih istražnih tehnika imajući u vidu ravnotežu

46 Kriminalitet sa mrežnom strukturom i organizovani kriminalitet profita, Bezbednost, Beograd, 1/1992, str. 13-27.

47 Problematika kriminalističko-taktičkih instituta – informant, informator i prikriveni policijski izviđač u demokratskoj državi, I deo, Bezbednost, Beograd, 1/1994, str. 65-75; Problematika kriminalističko-taktičkih instituta formant, informator i prikriveni policijski izviđač u demokratskoj državi, II deo, Bezbednost, Beograd, 2/1994, str.177-188; Problematika kriminalističko-taktičkih instituta informant, informator i prikriveni policijski izviđač u demokratskoj državi, III deo, Bezbednost, Beograd, 3/1994, str. 285-300; Problematika kriminalističko-taktičkih instituta – informant, informator i prikriveni policijski izviđač u demokratskoj državi, IV deo, Bezbednost, Beograd, 4/1994, str. 421-433.

između zaštite ljudskih prava i efikasnosti suzbijanja organizovanog kriminaliteta. Zalagao se za donošenje jasno definisanih procedura u rukovođenju i kontroli u radu sa prikrivenim izvorima kriminalističkih informacija (informativnim, prikrivenim policijskim izviđačima). Naglašavao je da specijalnim istražnim tehnikama treba dati dokazni karakter, a ne samo operativni. To će se postići, predlagao je, pravnim regulisanjem uslova za primenu tih radnji.⁴⁸ Trebalo je da prođe više od deset godina nakon profesorovih radova, da bi se u državama iz regiona Balkana počelo sa pravnom regulacijom ove materije i propisivanjem dokaznog kredibiliteta tih mera. Profesor se zalagao za preventivni, proaktivni pristup u primeni posebnih dokaznih tehnika radi odbrane od opasnosti⁴⁹ koju u sebi nosi OK, čime bi se kriminalistička delatnost orijentisala na potencijalne pretpostavljene učinioce (ante delictum), a ne na izvršena krivična dela. Tvrdio je da „ko ne suzbija, između ostalog, kriminalitet i nezavisno od konkretnog delikta u kriminalnom pretpolju, uopšte ga ne suzbija“.⁵⁰ Isticao je da nije cilj posebnih dokaznih radnji privođenje sitnih kriminalaca, već dolaženje do organizatora i razbijanje kriminalne organizacije, što zahteva taktičko odlaganje hapšenja i duževremeno praćenje. Njegovi radovi iz ove grupe i danas sadrže važna strateška i metodološka uputstva koja tek čekaju priliku da budu implementirana u praksi.

3.7. Doprinos profesora Vodinića u ostalim oblastima kriminalistike

Profesor je pisao dosta radova u kojima je analizirao različite aspekte pojedinih dokaznih radnji. Nije bilo ni jedne dokazne radnje o kojoj nije napisao veći broj radova. Treba pomenuti brojne radove koje je pisao o veštačenju kao dokaznoj radnji u kojima je obrađivao pitanja koja su i danas potpuno aktuelna, kao na primer dokazno vrednovanje nalaza veštaka, verovatni i kategoričan sud u izveštaju veštaka, principi veštačenja itd.⁵¹ Značajni su radovi o uviđaju sa

48 Na primer: Pravne osnove tajnih operativno taktičkih radnji: magnetofonskog i optičkog fiksiranja činjenica, upotrebe prislušnih sredstava i specijalne opservacije, Arhiv za pravne i društvene nauke, 3/1994, str. 435-453.

49 Termin koji je preuzeo iz nemačke kriminalistike.

50 Problematika kriminalističko-taktičkih instituta – informant, informator i prikriveni policijski izviđač u demokratskoj državi, IV deo, Bezbednost, Beograd, 4/1994, str. 425.

51 Novi institut specijaliste u istrazi po ZKP-u, NZ, 1/1978, str. 30-42; O vjerovatnom mišljenju vještaka u krivičnom postupku, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 3-4/1978, str. 545-560; Nova vrsta vještačenja – situaciona ekspertiza, Priručnik, 5/1986, str. 427-447. Neka sporna pitanja iz oblasti kriminalističke identifikacije, 13. maj, 7-8/1968, str. 14-25; Vrste trasoloških identifikacionih ekspertiza, JRKK, 2/1971, str. 276-288; Trassologischer Identifikationsbeweis und verschiedene Arten des Zusammenhanges mit der Straftat, "Kriminalistik und forensische Wissenschaften", Berlin, 4/1971, str. 223-229; Neutralni komparativni uzorci u krivičnom pos-

aspekta planiranja verzija i analize činjeničnog stanja prilikom sprovođenja radnje⁵², o rekonstrukciji krivičnog dela i kriminalističkom eksperimentu.⁵³

Posebno treba pomenuti Profesorove radove u kojima je izučavao personalne izvore dokaza kao na primer, radove o svedocima i svedočenju⁵⁴, radove o žrtvi krivičnog dela⁵⁵, radove o okrivljenom, dobijanju i vrednovanju njegovog iskaza, motivima za izvršenje krivičnog dela ili motivima za određeni način ponašanja u postupku (priznanje, poricanje itd),⁵⁶ ili radove o dokaznoj radnji predočavanja radi prepoznavanja.⁵⁷ Pored impresivnog korišćenja inostrane naučne literature, što je bio opšti princip rada Profesora, ove radove karakteriše izvanredna integracija kriminalističke i psihološke analize po pitanjima karakteristika ličnosti svedoka i okrivljenog, o opažanju, motivaciji, agresiji, procesima zaboravljanja, psihološkim zabludama, itd. Radovi iz ove grupe su i danas potpuno aktuelni i predstavljaju pravu riznicu podataka i ideja.

Brojni su radovi iz oblasti kriminalističke taktike koje je pisao profesor Vodinečić.⁵⁸ Na ovom mestu posebno ističemo radove o primeni

tupku i kriminalistici, Naša zakonitost, 10/1981, str. 30-48; Razvojne stopnje identifikacijske tasološke ekspertize in načrtovanje verzij, RKK, 1/1973, str. 10-15; Primerjalna metoda v kriminalističnem izvedenstvu in teorija kriminalistične identifikacije, RKK, 4/1973, str. 288-293; O kibernetizaciji kriminalističkih veštačenja u krivičnom postupku, NZ, 1/1988, str. 44-53.

- 52 Novo shvaćanje uviđaja u krivičnoj procesnoj nauci i kriminalistici, Naša zakonitost, 9/1979, str. 62-82; Uviđaj i planiranje verzija, Naša zakonitost, 11-12/1982, str. 63-94; Neka sporna pitanja u vezi sa uviđajem, Jugoslovenska revija za krivično pravo i kriminologiju, 1-2/1982, str. 131-156.
- 53 Krivičnoprocesni i kriminalistički problemi rekonstrukcije događaja i istražnog (kriminalističkog eksperimenta), JRKK, 1-2/1983, str. 63-83.
- 54 Svedok-očevidac u krivično procesnom i kriminalističkom smislu, Pravni život, 8-9/1979, str. 3-17; Problematika svedočenja po čuvenju, Zbornik Pravnog fakulteta u Titogradu, 8-9/1982, str. 53-64; Svedok i njegove kategorije u krivičnoprocesnoj nauci i kriminalistici, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, 2/1988, str. 5-27; Procesualni i kriminalistički problemi sa sudovima i zaključcima u iskazu svedoka, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1/1991, str. 55-85.
- 55 Krivično procesno i kriminalističko značenje izučavanja ličnosti oštećenog u krivičnom postupku, Zbornik Pravnog fakulteta u Mostaru, 1979, str. 261-274; Žrtva krivičnog dela kao element predmeta dokazivanja u krivičnom postupku, Zakonitost, 6/1990, str. 710-723; Kriminalistička viktinologija – novo učenje u kriminalističkoj znanosti, I deo, Bezbednost i društvena samozaštita, 1/1990, str. 28-35; Kriminalistička viktinologija – novo učenje u kriminalističkoj znanosti, II deo, Bezbednost i društvena samozaštita, 3/1990, str. 40-49.
- 56 Na primer: Funkcija motiva krivičnog dela u pretkrivičnom i krivičnom postupku, JRKK, 2/1991, str. 31-43; Leonhardtova metoda ispita okrivljenog (osumnjičenog), JRKK, 2/1989, str. 21-35; Dokazna vrednost poricanja u krivičnom postupku, JRKK, 1/1987, str. 46-85; Imenovanje „sukrivca” kao dokaz u krivičnom postupku, Analí, 1-2/1980, str. 3-21.
- 57 Na primer: Neka praktična i teoretska pitanja u vezi s predočavanjem radi prepoznavanja, Naša zakonitost, 5/1974, str. 514-524.
- 58 Na primer: Šta je otkrivanje, a šta razjašnjavanje krivičnog dela i razotkrivanje učinioca, Studija, Zagreb, 1990, str. 3-77. (Štampano kao celina prethodno objavljenih članaka pod istim nazivom u: Priručnik, 6/1989, str. 531-545, i Priručnik, 1/1990, str. 3-62); Prilog dokaznoj teoriji o alibiju, JRKK, 1/1990, str. 17-33; Kriminalistički i krivičnoprocesni aspekti načina izvršenja krivičnih dela (modus operandi), G PF-KG, 1984. (1983/84), str. 140-185.

kriminalističkih metoda otkrivanja fingiranih⁵⁹ krivičnih dela koji su se temeljili na učenju o negativnim činjenicama⁶⁰ koje je razvio Profesor Vodinečić, kao i radove o teoriji refleksivnih igara koju je on prilagodio potrebama kriminalističke taktike.⁶¹

Značajan broj radova profesor Vodinečić je napisao iz oblasti kriminalističke metodike, baveći se temama koje su i danas aktuelne i značajne⁶². Napisao je i neke radove iz oblasti prevencije kriminaliteta.⁶³ Profesor je pisao radove i o veoma egzotičnim temama, na primer, o parapsihologiji i kriminalistici; kriminalu i snu; hipnozi u kriminalistici; Marksu i kriminologiji, itd.⁶⁴

4. Zaključak

Teško je realno prikazati doprinos profesora Vodinečića razvoju kriminalistike u jednom prostorno ograničenom tekstu. Nije moguće u jednom članku smestiti četrdeset pet godina intenzivnog i potpuno posvećenog života razvoju kriminalistike kao nauke. Nije za očekivati jednim radom obuhvatiti 358 bibliografskih jedinica koje je iza sebe ostavio profesor Vodinečić.

59 Studija o taktici razotkrivanja fingiranih krivičnih dela, P, 6/1987, str. 483-509.

60 Negativne „činjenice” kao signali u krivičnom postupku, JRKK, 2/1974, str. 209-226; Problem negativnih činjenica, u: Dijalektika-Beograd, Univerzitet, 3/1974, str. 83-102.

61 Posebno treba istaći izvanrednu profesorovu monografiju o pretresanju: „Kako se vrši pretresanje osoba, prostorija i vozila u kriminalističkoj obradi“, Beograd, Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove, 1972. 102 + 2 str. (Stručna biblioteka Službe javne bezbednosti, 30). Značajni su i njegovi noviji radovi o primeni refleksivnih igara: Primena kriminalističke teorije refleksivnih igara u pretkrivičnom i krivičnom postupku, Bezbednost, Beograd, 1/1993, str. 80-97; Kriminalističke refleksivne igre i pretres, Bezbednost, Beograd, 2/1993, str. 201-214.

62 Taktika na otkrivanje i sprečavanje na kriminalitetot kraval (osobeno vo slučajite vo nasilnički demonstraciji), B-SK, 4/1993, str. 603-633; Metodika otkrivanja, dokazivanja i razjašnjenja krivičnih dela korupcije, B-BG, 2/1992, str. 171-182; Metodika otkrivanja, dokazivanja i razjašnjenja ekološkog kriminaliteta, /Vladimir Vodinečić, Živojin Aleksić i Zoran Milovanović/, Bezbednost i društvena samozaštita, 4/1990, str. 62-71; Šta je predmet prometne kriminalistike, P, 2/1989, str. 121-135; Saradnja službe javne sigurnosti i sredstva masovnih komunikacija pri otkrivanju i sprečavanju ubojstva, NZ, 7-8/1989, str. 910-922; Ubistva prikriveni so pregazivanje od voz, Godišnik na Fakultetot za bezbednost i opštestvena samozaštita, Skopje, 6/1986, crp. 67-85.

63 Prevencija maloletničke delinkvencije i kriminaliteta odraslih, 13. maj 2/1976, str. 7-17. Društvena samozaštita i prevencija maloletničke delinkvencije i kriminaliteta odraslih, NZ, 2/1976, str.17-29.

64 Marks i kriminologija, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1/1974, str. 5-24; Krivično pravo, kriminalistika i san, Naša zakonitost, 3/1981, str. 39-63; Sugestija i hipnoza sa stajališta krivičnog prava, postupka i kriminalistike, NZ, 1/1984, str. 33-66; Kriminalistička parapsihologija – mit ili stvarnost (I deo), Bezbednost, Beograd, 3/1992, str. 370-379; Kriminalistička parapsihologija – mit ili stvarnost (II i stvarnost (III deo), Bezbednost, Beograd, 5/1992.

Posmatrajući radove profesora Vodinića može se zaključiti da je bio pre svega pod uticajem nemačke i sovjetske kriminalističke škole. Njegove radove karakteriše multidisciplinarni pristup u kome se prepliću kriminalističke i pravne analize, ali temeljene na dubokim osnovama marksističke filozofije (čiji je bio odličan poznavalac) i logike. Pored toga njegove radove karakteriše i duboko poznavanje psihologije koja je na izvanredan način uklopljena, integrisana u kriminalističku taktiku (kriminalističku psihologiju, kriminalnu psihologiju).

Radovi profesora Vodinića su pretežno teorijske prirode. Zasnovani su na komparativnoj analizi teorija, inostrane i domaće naučne literature, zakonskih tekstova i kriminalističke prakse. Kriminalističku praksu je najčešće prikazivao kroz primere (slučajeve iz prakse) do kojih je dolazio u svojim kontaktima sa ovlašćenim licima organa unutrašnjih poslova.

Ukoliko se uporede radovi profesora Vodinića sa sadašnjim zahtevima koji se postavljaju pred univerzitetske poslenike, uočljiva je jedna krupna razlika. Danas se traži od zaposlenih na univerzitetima i institutima koji imaju naučna zvanja da objavljuju radove u inostranstvu, tj. u vodećim svetskim časopisima koji su na određenim, unapred definisanim listama (pre svega Thompson i Scopus lista). Prema tome, vodeći radovi se ne pišu za praktičare, već za (svetske) eksperte. Da bi radovi imali šansu da budu objavljeni u tim (svetskim) časopisima, traži se da budi istraživački (ne teorijski), i da budu zasnovani na strogo definisanim metodološkim principima. U njihovoj izradi moraju da budu primenjene veoma sofisticirane statističke metode, kompjuterski programi, matematički modeli, itd. Na taj način pravna nauka i kriminalistika se još više udaljava od prakse (da ne pominjemo jezičku barijeru). Nauka se udaljava od domaće stručne javnosti (pretpostavlja se da je naučna javnost dužna da prati svetske časopise).

Za razliku od sadašnjih zahteva u nauci, profesor Vodinić je radove, pre svega, pisao za praksu, za struku (mada su imali izuzetnu teorijsku osnovu). Nastojao je da prenese najbolja svetska iskustva i rešenja i da ih prilagodi domaćoj teoriji, zakonodavnim rešenjima sa osnovnom intencijom unapređenja domaće prakse. Pokušavao je da pokaže praktičarima (policajcima, sudijama) da je kriminalistika nauka koja je usmerena praksi i njoj služi. Imao je istu ideju kao Hans Gros, osnivač kriminalistike, da približi kriminalistiku kao nauku praksi, da integriše nauku kriminalistiku u praksu, da podučí praktičare, da im pruži metodološka uputstva, da ih nauči da razmišljaju kriminalistički.

Na kraju, možda kao manje važno, potrebno je naglasiti da je profesor Vodinić živeo i stvarao u jednom sasvim drugom vremenu, u sasvim drugom društvu gde su principi i vrednosti bile drugačije od današnjih. Živeo je u državi

koja je imala preko dvadeset dva miliona stanovnika i koja je imala, bar se tada mislilo, ugled u svetu. U njegovo vreme, princip istine je bio jedan od osnovnih načela pred krivičnim sudom. Ljudi su bili više jednaki, odnosno manje različiti pred državom, njenim organima i pred sudom, nego danas. Mada oni koji su živeli u to vreme nisu imali taj utisak. Sa ove distance posmatrano, može se uspešno dokazivati da je to bilo daleko pravednije vreme, i da se živelo u daleko humanijem društvu. To je bilo društvo sa obličjem čoveka, prilagođeno običnom čoveku – radniku, građaninu. Za današnje društvo u Srbiji (ne mogu da tvrdim za druge državice iz bivše SFRJ), sve se više, i osnovano tvrdi, da je u pitanju „kastinsko društvo“, u kome nema ni govora o ravnopravnosti građana ni pred državim, ni pred sudom ni pred pravdom.

I na samom kraju, kada se posmatra život i delo profesora Vodinelića sa realne (ne sa vremenske distance), ima se utisak da nije u pitanju samo dvadeset godina, odnosno nisu u pitanju „samo dvadeset običnih godina“, već je daleko više. Kao da su u pitanju „dvadeset svetlosnih godina“. Zbog toga su delo profesora Vodinelića i njegov ljudski (humanistički, moralni) lik još veći nego što bi bili ako bi se uzela u razmatranje samo vremenska distanca.

**Prof. dr Branislav Simonović,
Pravni fakultet u Kragujevcu**

**RETROSPECTIVE OF PROFESSOR VODINELIC'S WORK FROM
TWENTY-YEAR DISTANCE**

This paper analyses contribution of professor Vodinelic to criminology as a science through analysis of the value of his work, studies and theories from the position of the present moment at the time of writing this paper. It begins with showing the wideness of his work starting with his first published academic papers and ending with the latest ones. The paper will stress out the importance of his books for the development of criminology in former Yugoslavia. His key theoretical postulates and clusters of papers that contribute to the development of criminology will be analysed from the twenty-year distance. For example, current importance of his studies on versions of criminology and criminalist planning, indications and evidential theory, studies on

criminal identification, special evidentiary actions which aim to repress organised crime etc. The paper will show his contribution to the development of criminalist tactics, improvement of the tactics for applying certain evidentiary actions, theories of unveiling faked criminal acts, criminalist psychology, criminalist methods etc. Footnotes will refer to his works that have the biggest contribution.

Keywords: *Vodinelic, criminology, scientific contribution*